

Indiener	Reactie	Beantwoording	Opensta
1 Rijksuniversiteit Groningen			
1.1.	Indiener vraagt aandacht voor de ecologische impact van de verschillende trajecten, op grond van reeds bestaande kennis en onderzoek van impact van verschillende aanlegtechnieken.	Binnen het programma zal onderzoek gedaan worden naar de impact van de verschillende routes, inclusief de ecologische impact. Dit zal plaatsvinden binnen de Milieueffectrapportage (planMER) en de Integrale Effecten Analyse (IEA). In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) zal worden uitgewerkt welke aspecten, waaronder de ecologische impact, worden onderzocht en op basis van welke (bestaande) kennis en onderzoek. De NRD wordt in 2022 opgesteld en kent verschillende momenten om reactie te geven. In het najaar is de cNRD formeel ter inzage gelegd voor een reactie. In 2023 zullen planMER en IEA worden opgesteld. Ook daar zullen verschillende momenten voor reactie worden georganiseerd.	
1.2	Indiener geeft aan zich niet te kunnen vinden in wijze van betrokkenheid van de omgeving, specifiek het Nederlands Instituut voor Zee Onderzoek (NIOZ) en de Rijksuniversiteit Groningen. Kennisinstellingen dienen expliciet betrokken te worden.	Er zijn verschillende momenten voor stakeholders, waaronder NIOZ en Rijksuniversiteit Groningen, om input te leveren op het traject. Daarnaast heeft de Waddenacademie specifiek opdracht gekregen om tijdens de mer fase samen EZK invulling te geven aan bestaande kennisleemtes.	
2. Particulier			
2.1	Indiener pleit voor het laten afvallen die de Wadden doorkruisen.	Alle voorgestelde route-alternatieven kennen nadelen die in de milieueffectrapportage (planMER) en Integrale Effecten Analyse (IEA) in beeld worden gebracht. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) zal hiervoor het onderzoeksplan vormen. Op basis van de kennis tijdens de NRD, planMER en IEA fase kan worden besloten routes te laten afvallen. In elke opvolgende stap zal meer kennis beschikbaar zijn en dus meer gezegd kunnen worden over het wel/niet laten afvallen van specifieke routes.	
2.2	Indiener verzoekt om mee in de afweging te nemen welk alternatief over 10, 25 en 50 jaar tot spijt leidt.	In de planMER en IEA zal onderzoek gedaan worden naar de effecten van de aanleg van kabels en/of leidingen. De verwachting is dat de meeste effecten zullen plaatsvinden tijdens de aanlegfase. Mocht er aanleiding zijn dat er effecten op langere termijn te verwachten zijn dan zal dit uiteraard meegenomen worden in het onderzoek en de overwegingen.	
3. Particulier			
3.1	Verzoekt om de plannen en planvorming rondom de Oostpolder mee te nemen.	Het ministerie van EZK heeft veelvuldig contact met de provincie Groningen over de plannen in de Oostpolder en beide projectteams dragen er zorg voor dat de plannen op elkaar aansluiten.	
3.2	Verzoekt om geen kabel langs de dijk aan de kant van Oudeschip, omdat hier een groen-blauwe zone komt.	Verschiedende routes voor de aansluiting van wind op zee in Eemshaven worden onderzocht, inclusief de routes voor de aansluiting in Eemshaven. Op dit moment in het proces kan nog niet worden gezegd of de kabel wel of niet langs de dijk aan de kant van Oudeschip zal komen te liggen.	
3.3	Verzoekt om een inspraakavond in het Diggelschip.	Het Diggelschip is het dorps huis in Oudeschip. Er is besloten om informatieavonden te organiseren op vijf locaties, waarvan Uithuizermeeden het dichtst (circa 8 km) bij het Diggelschip ligt.	
3.4	Heeft twijfels of informatie bij burgers terecht komt, heeft namelijk geen melding gehad via mijn.Overheid	Melding over het programma worden verstuurd via de bij het programma behorende nieuwsbrief. Belangrijke inspraakmomenten/bewonersavonden worden daarnaast ook via andere kanalen, zoals regionale kranten en huis-aan-huis bladen gecommuniceerd. Op https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/pawoz kunt u zich aanmelden op deze nieuwsbrief.	
4. Particulier			
4.1	Verzoekt om een extra variant te onderzoeken: een variant op PAWOZ 8 via Ameland aanlanden van de stroom en deze via de Kollumerwaard locatie "de oude kruitfabriek" doorgeleiden naar de aluminiumsmelters van Aldel/Damco.	De scope van het Programma Aansluiting Wind op Zee - Eemshaven is het aansluiten van wind op zee in de Eemshaven. Aldel/Damco, eindpunt van deze voorgestelde route, is niet de Eemshaven maar Delfzijl. Daarmee valt dit voorstel niet binnen de scope van het programma.	
4.2	Indiener vindt de focus teveel liggen op een volledig Groningse variant, terwijl de daadwerkelijke verbruikers van energie beter gekoppeld kunnen worden via de Fryslân route.	De behoefte aan duurzame energie in regio Eemshaven is groot; dit wordt onder andere onderschreven in de Toekomstagenda Groningen. Met de aansluiting in Eemshaven wordt de verduurzaming van de energievoorziening van de regionale industrie gerealiseerd en tegelijkertijd daarmee de CO2-uitstoot gereduceerd. Dit is belangrijk voor het Klimaatakkoord en daarmee: het behalen van de nationale klimaatdoelstellingen. Bovendien is het via Eemshaven mogelijk om de aangesloten energie ook verder het land in te voeren, omdat daar de infrastructuur aanwezig voor is. Dit is op andere locaties niet het geval.	
5. Waddenvereniging			

5.1	<p>Indiener acht de alternatieven niet opportuun gezien de maatschappelijke en bestuurlijke opstelling in Noord-Nederland om alternatieven te onderzoeken die recht onder een eiland door gaan (Ameland of Schiermonnikoog) of het UNESCO-werelderfgoed doorkruisen op andere plek. Indiener doet een dringende oproep om directe schade aan de natuur te voorkomen alsmede de indirecte effecten op de natuur door bijvoorbeeld graaf- of baggerwerken te minimaliseren.</p>	<p>In de planMER en IEA zal onderzoek gedaan worden naar de effecten van de aanleg van kabels en/of leidingen. Hierbij zullen ook de effecten op natuur worden onderzocht. Op dit moment wordt gewerkt aan de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) waarin staat beschreven welke aspecten precies onderzocht moeten worden. Op dit moment ligt de conceptversie ter inzage. Hiermee kan de impact van de verschillende routes op natuur worden meegewogen in de afweging tussen de verschillende routes.</p>
6. Vogelbescherming		
6.1	<p>Verzoekt meer aandacht in het voorstel voor participatie voor het feit dat er behoefte is aan tijdige toegang tot belangrijke informatie, bijvoorbeeld door op te nemen dat voorafgaand aan thematische bijeenkomsten de benodigde achtergrondinformatie beschikbaar wordt gemaakt.</p>	<p>Informatie wordt zoveel mogelijk gedeeld met stakeholders. Dit geldt ook voor thematische bijeenkomsten. Een voorbeeld hiervan is dat de 90% versie van de NRD al half augustus is gedeeld met alle stakeholders die input hadden geleverd en het Omgevingsberaad Waddengebied zodat ook voorafgaand aan de officiële ter inzage legging al het gesprek met elkaar gevoerd kon worden.</p>
7 Nederlandse vissersbond		
7.1	<p>Indiener is van mening dat de nog te ontwikkelen en te realiseren windparken op zee geplaatst moeten worden in gebieden die weinig worden bevestigd. Kabeltracés moeten de kortste route door de zeebodem volgen en op voldoende diepte worden gegraven. De beroepsvisserij pleit voor het ontzien van belangrijke visbestekken, de zogenaamde ‘visserij hotspots’.</p>	<p>Bij het aanwijzen van windenergiegebieden zijn de gevolgen voor de visserijsector in kaart gebracht in het daarvoor opgestelde MER. Vertegenwoordigers van de visserij hebben hierbij steeds Het kabinet heeft de gevolgen voor de visserijsector afgewogen tegen het belang van de bijdrage van windenergie op zee aan de verduurzaming van onze nationale energievoorziening. Daarbij heeft het kabinet opwekking van duurzame (wind)energie op zee tot activiteit van nationaal belang benoemd. De werkzaamheden voor aanleg van de kabels zijn tijdelijk van aard en kennen een beperkt ruimtebeslag, waardoor de effecten voor de visserij beperkt zullen zijn. Het moment dat werkzaamheden plaatsvinden wordt afgestemd met de sector scheepvaart en visserij. Ter plaatse van de kabelverbinding is na de aanleg geen visverbod aan de orde, alleen een ankerverbod. Daarmee levert de aanwezigheid van de kabels geen beperkingen op voor de visserij.</p>
7.2	<p>Het plaatsen van kabels en platforms voor nieuwe windmolenparken op zee beperkt de commerciële (beroeps-)visserij. Indiener stelt dat de kabels dienen op voldoende diepte te worden gegraven, waarbij het de voorkeur geniet om dit op minimaal drie meter diepte te plaatsen.</p>	<p>In de watervergunning wordt de vereiste begraafdiepte opgenomen inclusief een eis tot herbegraving als de kabels op termijn toch niet op diepte blijken te liggen. Na de aanleg worden ook periodiek surveys uitgevoerd om te controleren of de kabels nog op diepte liggen. De begraafdiepte is afhankelijk van de lokale condities op de verschillende tracéalternatieven.</p>
7.3	<p>Indiener stelt dat het voor de beroepsvisserij van belang is dat de werkzaamheden in een korte tijd gebeuren i.v.m. overlast, door middel van verstoring doelsoorten en fysieke verstoring van vismogelijkheden bijvoorbeeld door kabels of werktuigen. De werkzaamheden zijn onlosmakelijk één geheel met de plaatsing van de windmolenparken.</p>	<p>Er wordt naar gestreefd de overlast als gevolg van de werkzaamheden zoveel mogelijk te beperken. Hierbij wordt ook de impact op visserij meegewogen, evenals de impact op andere aspecten.</p>
8. Provincie Groningen, Provincie Fryslân, Gemeente Het Hogeland, Gemeente Schiermonnikoog en Waterschap Noorderzijlvest (gezamenlijke reactie)		
8.1	<p>Indiener verzoekt het 'in één keer goed' te doen: Dat wil zeggen waar mogelijk eenmalig de omgeving belasten met activiteiten die gerelateerd zijn aan het verbinden van windparken op zee met de Eemshaven.</p>	<p>Het doel van PAWOZ - Eemshaven is het nu 'in één keer goed' te doen. Daarom wordt niet alleen gekeken naar de mogelijke aansluitingen van de bekende windparken (Ten Noorden van de Waddeneilanden en Doordewind) maar wordt er ook bewust gekeken welke ruimte voor aansluitingen er verder is, waarmee eventuele toekomstige windparken kunnen worden aangesloten.</p>
8.2	<p>Indiener verzoekt snel duidelijkheid te geven over de toekomstige windgebieden 5 Middenberm en 6.</p>	<p>De aanwijzing van extra windenergiegebieden gebeurt via het Programma Noordzee. Op dit moment is nog niet duidelijk welke gebieden er daadwerkelijk worden aangewezen. Wel wordt er in PAWOZ-Eemshaven vooruitlopend op deze besluiten onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor de aansluiting in Eemshaven en worden deze routes al aangewezen en geprioriteerd.</p>
8.3	<p>Indiener verzoekt om nader in gesprek te gaan over de cumulatieve effecten. Concreet wordt gevraagd om om inzichtelijk te maken welke financiële kaders voor zorgvuldige inpassing in de omgeving en versterking van de ecologie de minister voornemens is te hanteren. Geadviseerd wordt om de inrichting van het financiële kader onderdeel te laten uitmaken van de scope van PAWOZ-Eemshaven.</p>	<p>De Waddenzee is een waardevol gebied, vanwege de natuurwaarden en de verschillende gebruiksfuncties. Het is belangrijk de ecologie te beschermen en te versterken. Hiervoor houdt PAWOZ - Eemshaven nauw contact met collega's van het ministerie van LNV over de ecologie in de Waddenzee. Daarnaast zal er een ecologisch impuls pakket worden ingericht specifiek voor de versterking van de Waddenzee. Over de invulling hiervan zal in contact worden getreden met de lokale overheden en overige stakeholders betrokken bij PAWOZ-Eemshaven.</p>
8.4	<p>Indiener verzoekt Voorstel participatie' uit te werken tot een concreet Participatieplan. Dit heeft tot voordeel dat ook de regio weet wat wanneer van haar kan worden verwacht en wanneer informatie kan worden ingebracht. In het Participatieplan moeten ook de Duitse belangen een plek krijgen en de Duitse partijen tijdig worden betrokken.</p>	<p>Het participatieplan is een levend document dat bij elke fase wordt aangevuld en verrijkt. Hiermee zal hij per stap ook concreter worden. Gelijktijdig met cNRD is er ook een update van het participatieplan gepubliceerd.</p>
8.5	<p>Indiener verzoekt om de kennis van de omgeving van lokale en regionale overheden te benutten/ontsluiten in het PAWOZ - Eemshaven proces.</p>	<p>Er vinden regelmatig overleggen plaats tussen rijk en lokale/regionale overheden over het programma op bestuurlijk en ambtelijk niveau. Kennis van de lokale situatie die daarbij door de lokale en regionale overheden wordt ingebracht wordt gebruikt bij de verdere ontwikkeling van het programma. De provincie Groningen is bovendien als vertegenwoordiger van de regionale overheden onderdeel van het programmateam.</p>
9 Vissersvereniging Hulp in Nood		

9.1	<p>Indiener pleit voor een clustering van kabels en activiteiten om zo onnodige verspreiding van effecten te voorkomen.</p>	<p>In de planMER en IEA zullen de effecten van kabels en/of leidingen op de verschillende routes in beeld worden gebracht. Clustering van kabels/leidingen kan ervoor zorgen dat er minder impact is, maar dit zal uit nader onderzoek moeten blijken.</p>
9.2	<p>Indiener geeft cumulatie als aandachtspunt mee. De impact van TNW en Doordewind moet in de context geplaatst worden van de algehele uitrol van Wind op Zee, inclusief windparken in Duitse, Deense en Engelse wateren. Dit geldt niet alleen voor de ecologische maar ook voor de sociaal-economische impact van deze (versnelde) uitrol.</p>	<p>Op dit moment wordt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) opgesteld. De NRD is het onderzoeksplan van de planMER en IEA. In de NRD zal ook aandacht worden besteed aan cumulatie.</p>
9.3	<p>Indiener maakt zich zorgen om de veelheid van overlegstructuren, die ondanks het instellen van een NZO niet af lijken te nemen. Gecentraliseerde inbreng is voor een sector als de visserij van belang gezien de mankracht die het vraagt. Hierbij wordt specifiek aandacht voor de overlegstructuren van PAWOZ en VAWOZ waarbij indiener allebei wil participeren, evenals het Omgevingsberaad en het Noordzee Overleg. Indiener heeft vragen en zorgen bij de wijze waarop er invulling wordt gegeven aan de uitgangspunten 'gelijkwaardigheid' en 'transparantie'.</p>	<p>Specifiek voor de aansluitingen door de Waddenzee sluit dit programma aan bij de bestaande Waddengovernance. Voor bijvoorbeeld de visserij betekent dit dat zij betrokken zullen zijn via het Omgevingsberaad Waddengebied. In het Omgevingsberaad zullen de uiteindelijke adviezen worden besproken op een agenda waarop ook andere onderwerpen die binnen het Waddengebied spelen staan. Ter voorbereiding op het Omgevingsberaad zal PAWOZ-Eemshaven een brede groep belangstellenden uitnodigen in het omgevingsoverleg zodat het gesprek op een groter detailniveau kan worden gevoerd.</p>
9.4	<p>Indiener zou graag 'visgebied' of visgronden' toegevoegd zien aan de opsomming op pagina 2 (gebieden die men tegen is gekomen).</p>	<p>Zie antwoord op vragen 9.7 en 9.9</p>
9.5	<p>Indiener merkt op dat de gebruikersgroep 'vissers' in de opsomming 'lokale omgeving' thuis hoort, waar deze groep gebruikers nu nog niet is genoemd in tegenstelling tot de agrariërs. Met oog daarop zou indiener ook graag zien dat vissers genoemd worden in de 2.1 Scope, onder punt 1.c.</p>	<p>Visgronden zijn in de NRD opgenomen in het beoordelingskader dat bij de planMER zal worden gebruikt.</p>
9.6	<p>Indiener merkt op dat in dit soort processen altijd een verschil tussen 'stakeholders' en 'opinionholders' is, groeperingen met een direct (financieel of leefbaarheids-/sociaal belang) versus groeperingen met een mening over de wenselijkheid van gebruik los van een eigen belang. Indiener vraagt hoe dit wordt gewogen in het participatieproces, wie doen er wel en niet mee en namens wie spreken zij? Daarnaast is indiener benieuwd naar hoe deze gelijkwaardigheid zich vertaalt tot een gedeelde verantwoordelijkheid voor gebruikersgroeperingen of maatschappelijke organisaties, wanneer in het proces besluiten worden genomen die, ondanks participatie, niet gedragen worden door de gebruikers van het gebied (om welke reden dan ook).</p>	<p>De visserij is als sector opgenomen in het beoordelingskader voor de Integrale Effecten Analyse onder het onderdeel 'omgeving'.</p>
9.7	<p>Indiener vraagt zich af hoe gelijkwaardigheid vorm krijgt (op pagina 7 wordt melding gemaakt van gelijkwaardigheid als uitgangspunt. "(...) Dit betekent in de uitvoering van het programma een gedeelde verantwoordelijkheid.")</p>	<p>Rijksoverheid en regionale overheid werken samen aan het programma. Dit doen zij op een zo gelijkwaardig mogelijk manier. Het bestuurlijk overleg wadden en het bestuurlijk overleg programma, waarin zowel de rijksoverheid als de regionale overheden deelnemer/vertegenwoordigd zijn wordt betrokken bij de besluitvorming over het programma. Daarnaast is de provincie Groningen onderdeel van het programmateam en vertegenwoordigd daarin de andere regionale/lokale overheden. Daarnaast worden omgevingspartijen meegenomen in het Omgevingsberaad Waddengebied en het omgevingsoverleg. Gelijkwaardigheid vinden we terug in de open manier van communiceren die we tijdens het programma hanteren en het vroegtijdig delen van conceptdocumenten.</p>
9.8	<p>Indiener merkt op dat in dit soort processen altijd een verschil tussen 'stakeholders' en 'opinionholders' is, groeperingen met een direct (financieel of leefbaarheids-/sociaal belang) versus groeperingen met een mening over de wenselijkheid van gebruik los van een eigen belang. Indiener vraagt hoe dit wordt gewogen in het participatieproces, wie doen er wel en niet mee en namens wie spreken zij? Daarnaast is indiener benieuwd naar hoe deze gelijkwaardigheid zich vertaalt tot een gedeelde verantwoordelijkheid voor gebruikersgroeperingen of maatschappelijke organisaties, wanneer in het proces besluiten worden genomen die, ondanks participatie, niet gedragen worden door de gebruikers van het gebied (om welke reden dan ook).</p>	<p>Iedereen heeft de mogelijkheid zijn/haar ideeën over PAWOZ - Eemshaven in te dienen. Dit kan op verschillende momenten, waaronder informatieavonden, themabijeenkomsten en de formele inzageperiode. Deze ideeën worden waar relevant meegewogen bij het opstellen van de verschillende producten en de afweging over de verschillende routes. Het Omgevings Beraad Wadden, waarin verschillende stakeholders uit het gebied vertegenwoordigd worden, is gevraagd om een formeel advies uit te brengen dat meegewogen wordt in de afwegingen. De regionale en lokale overheden zijn daarnaast betrokken /vertegenwoordigd bij het besluitvormingsproces via het bestuurlijk overleg programma en het bestuurlijk overleg Waddengebied.</p>
9.9	<p>Indiener vraagt welke garantie het ministerie van EZK geeft dat er in het PAWOZ traject wel geluisterd wordt naar de omgeving en transparantie alsmede gelijkwaardigheid geborgd zijn, in tegenstelling tot in het voorgaande traject?</p>	<p>In PAWOZ heeft iedereen de gelegenheid op meerdere momenten hun input te geven op het programma. Hiervoor zijn in de NRD fase themabijeenkomsten en bewonersavonden georganiseerd, is er een formele inzageperiode op de concept NRD en wordt het OBW gevraagd om een advies. Voor de planMER, IEA en programma zal een vergelijkbaar participatieproces worden gevolgd. De geleverde input zal beoordeeld worden en zal worden voorzien van een reactie. Afhankelijk van de input en hoe deze zich tot het programma verhoudt zal dit worden overgenomen, of beargumenteerd niet worden meegenomen.</p>
10. LTO Noord	<p>Indiener geeft aan dat de aanpak en onderzoeken voor wind op zee, kunnen niet 1-op-1 worden gekopieerd naar een landroute omdat er op land sprake is van andere effecten en consequenties.</p>	<p>In de NRD zal opgenomen worden welke aspecten onderzocht dienen te worden voor de routes. Hierbij zal ook gekeken worden naar de aspecten voor de route-delen over land.</p>
10.1	<p>Indiener pleit ervoor dat de effecten op de bedrijfsvoering voor landbouw onderdeel zijn van het afwegingskader om te komen tot een voorkeursalternatief. Met een landbouweffectrapportage / uitwerking van de agrarische waarden is het mogelijk om de effecten op de landbouw/de bedrijfsvoering in beeld te krijgen op het voorkomen, mitigeren of compenseren van de gevolgen.</p>	<p>In de NRD zal opgenomen worden welke aspecten onderzocht dienen te worden voor de routes. Het advies voor een uitwerking van de agrarische waarden zal hierin meegewogen worden.</p>
10.2	<p>Indiener pleit ervoor dat de effecten op de bedrijfsvoering voor landbouw onderdeel zijn van het afwegingskader om te komen tot een voorkeursalternatief. Met een landbouweffectrapportage / uitwerking van de agrarische waarden is het mogelijk om de effecten op de landbouw/de bedrijfsvoering in beeld te krijgen op het voorkomen, mitigeren of compenseren van de gevolgen.</p>	<p>In de NRD zal opgenomen worden welke aspecten onderzocht dienen te worden voor de routes. Het advies voor een uitwerking van de agrarische waarden zal hierin meegewogen worden.</p>

10.3	<p>Indiener pleit betreffende besluitvorming ervoor dat: De positie van grondeigenaren sterker dient te zijn in de besluitvorming. Immers aan land wordt deze groep geraakt, wordt er direct inbreuk gepleegd op het eigendomsrecht en is deze groep nodig voor de realisatie van het initiatief. De voorgenomen besluitvorming is traditioneel ingericht met overheidspartijen (publieke organisaties), en gekoppeld aan het “waddengebied” wat geen recht doet aan de nieuwe omgevingswet. Voor de realisatie van een opgave is een koppeling met private stakeholders (niet alleen de uitvoering maar ook bij de besluitvorming) goed voor het draagvlak. En de werkgroep landbouw van LTO Noord geeft aan dat ze niet alleen ondersteunend en adviserend maar ook besluitvormend van betekenis willen en een positie willen op met name de landbouwonderwerpen. En kan hiermee de thematische werkgroep landbouw vervangen.</p>	<p>Besluitvorming verloopt, zoals toegelicht in het voornemen, via het bestuurlijk overleg Waddengebied, waarin de democratisch verkozen bestuurders zitting nemen (/vertegenwoordigd zijn). Het OBW, waarin de omgevingspartijen vertegenwoordigd zijn, is gevraagd het bestuurlijk over Waddengebied van advies te voorzien. Om een eerlijke afweging te kunnen maken dienen alle belangen een vergelijkbare vertegenwoordiging in het besluitvormingsproces te hebben. Er kan daarom niet aan één (private) partij meer invloed in het besluitvormingsproces worden gegeven dan aan de andere partijen.</p>
10.4	<p>Indiener wil dat landbouw de mogelijkheid heeft om bij de bevoegde overheden structureel onderzoeksvragen te agenderen. Een voorbeeld is dat het effect van straling en warmte op het bodemleven (dit is de basis voor de flora boven de grond) op land onderzocht dient te worden. Maar ook nader onderzoek naar de verstoring van het bodemleven door ontgraving en aanleg van kabels is gewenst (Bioclear Earth). Een ander voorbeeld is dat de werkgroep landbouw van mening is dat de informatie uit de brochures voor de 110-150kV niet kan gelden voor de 220kV/380kV. In de brochure staat "Daar vindt u onder andere de Schade- en vergoedingengids ondergronds 110-150 kV. Deze geldt ook voor 220/380 kV ondergrondse verbindingen".</p>	<p>In de NRD die op dit moment wordt opgesteld wordt opgenomen welke aspecten onderzocht dienen te worden. Hiervoor is een participatieproces opgezet waarbij stakeholders op verschillende momenten hun input kunnen geven. Dit geldt ook voor de landbouw.</p>
10.5	<p>Indiener geeft aan dat de voorkeur van de landbouw niet uitgaat naar een inloopavond maar een plenaire lokale sessie voor grondeigenaren met de focus op de landbouwaspecten. Ook is het gezien de verschillende belangen tussen agrariërs (die geraakt worden door een initiatief) en burgers aparte avonden te organiseren. Richt daarom het proces professioneel in en stel goede procesafspraken op (geen inloop- en voorlichtingsbijeenkomsten waar de grondeigenaar onvoldoende zijn inbreng kan leveren) en toets voorstellen bij de werkgroep landbouw (met kennis, ervaring, netwerk op de landbouwonderwerpen en gebiedskennis. LTO Noord verstaat onder draagvlak een gebiedsproces met grondeigenaren op het niveau van een werkgroep landbouw en niet op het niveau van informatieavonden met ambtelijke organisaties die ook betrokken zijn bij het verlenen van de benodigde vergunningen.</p>	<p>Op 25 oktober zal er in Pieterburen in samenwerking met LTO Noord een speciale avond voor grondeigenaren worden georganiseerd.</p>
10.6	<p>Indiener stelt een negende route voor: over de kwelder (buitendijks aan de Noordkant van de dijk) toevoegen omdat ze nog niet eerder een onderbouwing en motivering heeft ontvangen (anders dan “het is N-2000 gebied”) waarom deze route niet tot de mogelijkheden kan behoren. Het opnemen van dit traject in de NRD en de uitwerking in de plan-MER en Integrale Effecten Analyse (IEA) kan deze duidelijkheid geven. Daarnaast heeft landbouw van de acht routes de voorkeur voor de route met het kortste landtracé, de voormalige Oostelijke variant.</p>	<p>In de NRD zal worden teruggekomen op ingebrachte routes. Hierbij is ook een alternatief naast de dijk opgenomen.</p>
10.7	<p>Indiener pleit ervoor dat landbouw een apart hoofdthema dient te zijn in de NRD, plan-MER en IEA en niet als subthema onder andere thema's (zoals milieu, ruimte of gebruiksfuncties) ondergebracht wordt. De uitwerking van de agrarische waarden en het verziltingsonderzoek dient als criterium in het beoordelingskader van de NRD voor de plan-MER zichtbaar terug te komen. De uitkomsten van de onderzoeken op de landbouwaspecten dienen onderdeel te zijn van een afwegingskader voor de keuze om te komen tot een voorkeursalternatief naast de standaardaspecten in de MER zoals bodem en water, natuur en landschap, cultuurhistorie en archeologie.</p>	<p>In de Integrale Effecten Analyse is Landbouw een eigenstandig onderwerp</p>

**11. Natuur en Milieufederatie
Groningen**

11.1	Indiener wil graag nauw betrokken blijven bij het verdere proces en hoopt dat technische oplossingen gevonden worden om de nodige kabels en leidingen onder het wad door te leggen zonder bodemberoerende activiteiten.	Er vinden verschillende overleggen plaats met omgevingspartijen. Inbreng van mogelijke oplossingen om het wad te ontzien zijn natuurlijk meer dan welkom.
11.2	Indiener verzoekt de inspraakreactie op de integrale effectenanalyse en milieueffectrapport Net op Zee ten Noorden van de Waddeneilanden als herhaald en ingelast te beschouwen.	Alle ingebrachte reacties bij Net op Zee ten noorden van de Waddeneilanden zullen ook in het nieuwe proces worden meegenomen.
11.3	Indiener pleit ervoor dat stroom van beide parken ook in één bundel van DCkabels aan land kan worden gebracht. Mits TNW gelijkstroom levert. Een dergelijke oplossing beperkt de schade aan Natura 2000-gebied Waddenzee.	Onderdeel van de scope van het planMER is het in beeld brengen welke technische oplossing de minste impact heeft.
11.4	Indiener pleit er voor om in één keer de in de toekomst noodzakelijke bekabeling van Noordzee naar Eemshaven door de Waddenzee te leggen: een éénmalige verstoring. Daarbij is het wel nuttig om voldoende elektriciteit naar de Eemshaven te brengen om Noord-Nederland ook in de toekomst van energie te voorzien. Maar het is niet zinnig om meer stoom in de Eemshaven aan te landen. Elektriciteit voor de Randstad kan beter in Den Helder of IJmuiden aangeland worden. Indiener pleit ervoor om de toekomstige energiebehoefte in beeld te brengen en de daarvoor benodigde bekabeling in één keer aan te leggen.	De inzet van PAWOZ - Eemshaven is om inzichtelijk te maken wat er aan windenergie door de Waddenzee naar Eemshaven kan. Hierbij is natuurlijk aandacht voor de verstoring bij de aanleg van bekabeling. Uit onderzoek kan blijken dat één keer aanleggen minder verstoort dan meerdere keren aanleggen, maar dit is niet vooraf zeker. Het is belangrijk de resultaten van het onderzoek af te wachten.
11.5	Indiener dringt erop aan dat dat EZK zich tot het uiterste inspant om bodemberoerende technieken te vermijden (liever boren), maar als het echt niet anders kan, dan dient het voor de natuur minst schadelijke tracé te worden gekozen. Volgens het MER TNW en ook volgens indiener is dat: tussen Borkum en Rottumeroog door van Noordzee naar Eemshaven.	Door middel van de uit te voeren planMER en Integrale Effecten Analyse (IEA) zal in beeld worden gebracht wat de effecten van de verschillende technieken en routes zijn. Op basis hiervan zal een afweging gemaakt worden tussen de verschillende routes. Het is op voorhand niet mogelijk al technieken uit te sluiten. Uiteraard zal ook de impact op de natuur meegenomen worden in de afweging.
12 Particulier		
12.1	Indiener is van mening dat het aanleggen van hoogspanningskabels ondergronds risico's voor de gezondheid met zich mee brengt. Dit voor met name agrariërs, wanneer zij de hele dag en 's avonds het land aan het bewerken zijn.	Bij de aanleg van de elektriciteitskabels zullen de richtlijnen voor Elektromagnetische velden gevolgd worden.
12.2	Indiener geeft aan dat er goede alternatieve routes zijn, namelijk de kabelroutes die rechtstreeks vanaf de windparken op zee aanlanden in de Eemshaven. Indiener vindt dat de hoogspanningskabels in dat tracé Eemshaven Oost moeten worden gelegd. Daar liggen nu ook kabels en dat is een route waarvan de technische en milieu aspecten bekend zijn	Alle voorgestelde route-alternatieven kennen nadelen die in de milieueffectrapportage (planMER) en Integrale Effecten Analyse (IEA) in beeld worden gebracht. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) zal hiervoor het onderzoeksplan vormen. De concept versie van de NRD ligt van 30 september tot en met 10 november ter inzage. Op basis van de kennis tijdens de NRD, planMER en IEA fase kan worden besloten routes te laten afvallen. In elke opvolgende stap zal meer kennis beschikbaar zijn en dus meer gezegd kunnen worden over het wel/niet laten afvallen van specifieke routes.
13 Stichting Duinbehoud		
13.1	Indiener vraagt zich af waarom zoekgebied zich beperkt tot het Nederlandse deel van de Noordzee. Indiener suggereert om ook te kijken naar grensoverschrijdende aansluitingen	In Nederland hebben we in het Klimaatakkoord onze Nationale klimaatdoelstellingen afgesproken. Om deze te halen is wind op zee een van de belangrijkste onderdelen, derhalve wordt gekeken naar locaties om in Nederland aan te landen. Onze buurlanden werken tegelijkertijd aan de aansluiting van hun eigen windparken. Daarnaast wordt er samengewerkt aan interconnectoren voor een robuust Europees hoogspanningsnetwerk.
13.2	Indiener geeft aan dat het aspect clustering nadrukelijker naar voeren moeten komen in het beoordelingskader. Indiener onderschrijft het uitgangspunt voor het clusteren van kabels, buizen en leidingen en het zuinig gebruik van de beperkte ruimte in de Waddenzee (inclusief de eilanden). Dit betreft ook de mogelijkheid voor clustering met reeds bestaande of toekomstige kabels, buizen en leidingen, of het verleggen van bestaande kabels.	Er zijn veiligheidseisen aan hoe dicht kabels bij elkaar kunnen liggen. Dat maakt clusteren dus moeilijker. Daarnaast moet uit de planMER ook blijken of clustering inderdaad voor minder effecten zorgt. Wel wordt de optie van een tunnel verder onderzocht. Het idee van de tunnel is dat alle infrastructuur daar doorheen zou lopen, en de rest van de Waddenzee op deze manier wordt ontzien.
13.3	Indiener vindt het voorkomen van graafwerkzaamheden door de duinen en de jonge duintjes van groot belang. De mogelijkheid voor het toepassen van veilige boortechnieken (zonder graafwerkzaamheden in of langs de duinen en zonder verstoring van de ondergrondse hydrologie) zou dan ook een belangrijk beoordelingscriterium moeten zijn bij de uitwerking en selectie van alternatieven.	In de MER worden aanlegtechnieken, en de impact van verschillende aanlegtechnieken, goed onderzocht.

Ook het effect op de hydrologie zou als apart beoordelingscriterium moeten worden meegenomen bij de uitwerking en selectie van alternatieven. Dit betreft het dynamisch gebeuren op de Waddeneilanden met regenval, grondwaterstromingen, het ontstaan van vochtige duinvalleien en een zoetwaterbel (met soms ondoorlatende lagen in de ondergrond) en uittredend kwelwater langs de binnenduinrand en het wad.

Het effect op grondwater is onderdeel van het beoordelingskader